Portretten van Jezus
(2) Vier evangelisten, vier portretten

Lezing

Jezus vertrok met zijn leerlingen naar de dorpen in de buurt van Caesarea Filippi. Onderweg vroeg Hij aan zijn leerlingen: 'Wie zeggen de mensen dat Ik ben?' Ze antwoordden: 'Johannes de Doper, en anderen zeggen Elia, en weer anderen zeggen dat U een van de profeten bent.' Toen vroeg Hij hun: 'En jullie, wie zeggen jullie dat Ik ben?' Petrus antwoordde: 'U bent de messias.' Hij verbood hun uitdrukkelijk om met iemand hierover te spreken. Hij begon hun te leren dat de Mensenzoon veel zou moeten lijden en door de oudsten van het volk, de hogepriesters en de schriftgeleerden verworpen zou worden, en dat Hij gedood zou worden, maar drie dagen later zou opstaan;

Mc 8,27-31 (NBV21)

Overweging

"Ik ben de weg, de waarheid en het leven" antwoordde Jezus. *"Wie mij heeft gezien, heeft de Vader gezien."* Zo klinkt het in het evangelie volgens Johannes hfst. 14, 6. Geen enkele serieuze exegeet zal vandaag nog beweren dat Jezus dit zo gezegd heeft. Deze zinnen komen uit een redevoering van Jezus die een symbolische en theologische herinterpretatie is, eerder dan de weergave van een historische speech. Je moet dus vertrouwd zijn met de manier waarop Johannes ons iets over Jezus vertelt. Als je dit als een historische speech bekijkt, is de conclusie: Jezus was een zelfingenomen religieuze fantast.

En wat te denken van het verhaal van Jezus' Hemelvaart in het evangelie van Lucas in 24,50: 'Hij hief zijn handen op en zegende hen. En onder het zegenen ging hij van hen weg; hij werd opgenomen in de hemel. Zij vielen voor hem op de knieën.' Moeten we ons hier Jezus voorstellen die als een drone de lucht inschiet? Ik moet de mensen van Hollywood op dat punt teleurstellen. Want het literair genre dat Lucas hier gebruikt is niet de Hemelreis – die was in de Oudheid ook verspreid – maar het literair genre van de 'ontrukking', de 'opname' en die gebeurt vanuit het perspectief van wie achterblijft. In de Handelingen van de Apostelen – die ook door de evangelist Lucas geschreven werd - staat er over hetzelfde gebeuren: 'een wolk onttrok hem aan het gezicht'. Welke wolk? Een meteorologische wolk? Misschien de wolk die het volk van God door de woestijn begeleidde of de wolk die we ook op de berg Tabor zien in Lucas 9,34? Blijkbaar waren de mensen vroeger met die genres veel meer vertrouwd dan wij, moderne mensen. Zo schrijft bisschop Maximus van Turijn in de 4^{e} en 5^{e} eeuw "De wolk die Christus opnam is dezelfde wolk als die waaruit de stem van de Vader klonk op de berg van de verheerlijking. Dus heeft niet een wolk Christus opgenomen maar God de Vader heeft zijn Zoon opgenomen." Inderdaad, dit verhaal zegt aan de toehoorders: Jezus is nu bij God. Daarover gaat het, niet over een meteorologische wolk die daar zou gehangen hebben. Waarom vertel ik dat? Om duidelijk te maken dat de evangelies geen "historische" verhalen zijn.

Jammer genoeg bestaat nog altijd de tegenstelling tussen mensen die zeggen *"dat zijn allemaal fabeltjes"* en zelfs *"dat Jezus niet zou bestaan hebben"* en dan mensen die alles in de evangelies letterlijk opvatten (dat zijn de fundamentalisten) wat leidt tot de meest absurde toestanden. Wat zeker is: beide posities worden niet gehinderd door enige vorm van intellectuele kennis over het onderwerp.

Het juiste antwoord ligt daartussen. Uiteraard zijn de evangelies geen fabeltjes en hebben ze een historische basis. Maar welke dan? Volgens de theoloog Edward Schillebeeckx ligt hét historisch feit hierin dat de evangelies ons vertellen **wat een zekere Jezus is gaan betekenen voor het leven van enkele groepen mensen**. De christelijke gemeenschap is dus fundamenteel als (1) RE-FLECTIE op wat Jezus zelf zei en deed. En die christelijke gemeenschappen spreken over Jezus in een (2) GELOOFSTAAL. En die geloofstaal gebruikt daarvoor allerlei woorden die ze vanuit hun religieuze culturele traditie ter beschikking hadden: bv. Mensenzoon, Messias, profeet, genezer, licht van de wereld, zoon van God, mensgeworden woord van God, …

We kunnen eigenlijk niet geïsoleerd vragen "wie was Jezus van Nazareth?" De historicus zal zien dat Jezus bestaan heeft (er zijn 3 onafhankelijke niet-christelijke bronnen die hem ter sprake brengen), dat hij geloof en ongeloof opwekte, dat de Romeinen hem gekruisigd hebben,… maar steeds gaan zijn volgelingen naar de meest verheven religieuze titels grijpen om hun eigen ervaring met Jezus en om wat ze aan verhalen over Jezus kregen, om die te ordenen, te verwoorden, te verduidelijken voor hun publiek…

Ik citeer Edward Schillebeeckx: "De ervaring van de eerste christelijke gemeenten, onafscheidelijk verbonden aan de directe omgang met Jezus en later, via de 'memoria Jesu' aan de omgeving met de Heer, is dus de matrix van het Nieuwe Testament als geschreven tekst." M.a.w. de christelijke gemeenten zijn de historisch meest verantwoorde toegang tot Jezus van Nazareth.
En het goede nieuws is dat er niet één soort beeld van Jezus in de evangelies te vinden is – zoals Jan vorige week al zei – maar een veelheid van beelden van Jezus. Die zijn soms niet met elkaar te verzoenen, maar staan naast elkaar. Maar allemaal hebben ze hun plaats en waarde in functie van de toehoorders die men op dat moment wou bereiken.

Op zoek gaan naar een historisch sec aanwezige kern in de evangelies is zoeken naar een *Fata Morgana*. Wat is dan de constante factor in dit bonte geheel?

NIET:
*het integrale NT als zodanig
*een soort evangelie IN de evangelies, een soort oer-kerygma
*het oudste reconstrueerbare Jezusbeeld? De Christus, de Mensenzoon,… (maar bij Mc al dé correctie))
*Jezus' eigen zelfbewustzijn (daar weten we niets van)
*zijn eigen woorden en daden *'Ipsissima verba et facta'* (maar ook die zijn al een selectie van de christelijke gemeenten)
*Bijbelse geloofsbelijdenis (Mensenzoon verdwijnt snel)

WEL:
De christelijke beweging zelf. "M.a.w. een **christelijke eenheid van ervaring**, die haar eenheid betrekt uit haar verwijzing naar die ene Jezus, maar niettemin in haar verwoording of articulatie pluriform is." Dat is ongelooflijk positief nieuws, want het betekent dat de vraag *"En wie zegt Gij dat ik ben"* en dat ons antwoord daarop als christelijke gemeenschap anno 2026 deel uitmaakt van die dynamiek van de evangelies zelf. Dus wees op uw hoede voor hen die zeggen "Zo is het. Hier staat het. Zo en niet anders." Neen, integendeel: openheid, pluriformiteit en steeds… HERinterpretatie van wie Jezus was vanuit onze huidige historisch culturele context.

Het kan ook helpen om te zien hoe de evangelies tot stand zijn gekomen. Drie fases:
(1) Mondelinge overlevering (30 tot 70 na Christus) woorden en daden van Jezus werden door vroege volgelingen doorverteld.
(2) schriftelijke voorlopers: collecties van Jezus' uitspraken en lijdensverhalen (logia) en dan de hypothetische Q-bron waaruit zowel Mattheus als Lucas hebben geput.
(3) schriftelijke redactie (70 tot 100 na Christus) – opgeschreven in Koine Grieks
Synoptici: Marcus (70 na Christus), Matteüs en Lucas (80 tot 90 na Christus) (Mc gebruikt als bron en aangevuld met Q-bron), Johannes (ca 90 tot 100 na Christus) filosofisch en theologisch karakter.

Wat zijn nu enkele interessante Jezusbeelden bij de evangelisten?
*** Marcus** portretteert Jezus als de man met autoriteit die het Rijk Gods verkondigt. Jezus is voor Marcus een man van de actie en veel gebeurt in het evangelie 'meteen' (40 keer gebruikt hij het bijwoord *Eutheoos*, 'onmiddellijk'). Jezus is voor Marcus ook de 'Mensenzoon'. Maar het hele Mc-evangelie is een verduidelijking over wat men daaronder nu net NIET en wel mag verstaan. Geen grootsheid, power, maar de lijdende dienaar. Ook de leerlingen snappen het maar na scha en schande.

* Bij **Matteüs** zien we heel sterk het bredere kader van het Oude Testament, van het Verbond. Jezus wordt geportretteerd als de Messias van Israël, als de nieuwe Mozes die de Joodse Wet en de profeten komt vervullen. Hoeveel keren lees je niet in dat evangelie 'Dit gebeurde opdat vervuld zou worden wat door de profeet Jesaja gezegd werd.' Jezus komt niet om Wet en profeten kapot te maken, maar om te vervullen (Mt 5,17) Dus Matteüs richt zich op christelijke-joodse toehoorders en beklemtoont dat Jezus wet en profeten vervult.

* Bij **Lucas** zien we heel sterk Jezus als de universele verlosser, de verlosser van ALLE mensen (Joden en heidenen). Lucas benadrukt ook het feit dat Jezus vriend is van wie arm, 'zondaar', tollenaar, Samaritaan en ziek is. Dus Jezus als de vriend van wie in de marge staat. Tegelijkertijd waarschuwt Lucas voor rijkdom: die sluit mensen af van God en van zijn medemensen. En hij roept de rijke mensen op tot solidariteit.

* Bij **Johannes** krijgen we heel veel Joods Bijbelse thema's maar op een bijzonder symbolische en theologische manier uitgewerkt. Het begint met het *davar* – het scheppende woord van God - dat mens is geworden en onder ons heeft gewoond. Dan de zeven 'Ik-uitspraken' die één voor één een bepaald beeld van Jezus schetsen: *Ik ben het brood van het leven, ik ben het licht van de wereld, ik ben de deur voor de schapen, ik ben de goede herder, ik ben de verrijzenis en het leven, ik ben de weg, de waarheid en het leven, ik ben de ware wijnstok,…* En alles in het Johannesevangelie draait uiteindelijk over de menselijke beslissing t.o.v. de figuur van Jezus. Gaan jullie zoals de schriftgeleerden en hogepriesters dit mensgeworden woord in jullie leven verwerpen of verwelkomen? Wat is jullie keuze?

"En jullie wie zeggen jullie dat ik ben?"

Karel Ceule
De Lier, Brugge, 25 januari 2026